

Daniel KOTKOWSKI

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

AFRYKAŃSKA KONTYNETALNA STREFA WOLNEGO HANDLU: SZANSE I ZAGROŻENIA DLA PROCESU INTEGRACJI EKONOMICZNEJ W AFRYCE

Abstrakt:

Celem artykułu jest wyjaśnienie czynników wpływających na proces integracji gospodarczej w Afryce w XXI w., ze szczególnym uwzględnieniem Afrykańskiej Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (AfCFTA). W artykule wskazano szanse i zagrożenia dla tego procesu, podjęto próbę określenia możliwych skutków integracji gospodarczej w Afryce. AfCFTA jest największą tego typu strefą na świecie, biorąc pod uwagę liczbę państw uczestniczących. Powodzenie w osiągnięciu założeń AfCFTA może w istotny sposób zmienić strukturę gospodarek afrykańskich, a pośrednio poprawić pozycję państw afrykańskich w światowej wymianie handlowej. W szerszym aspekcie, poza gospodarczym, AfCFTA może stanowić instrument wzmacniający działania ukierunkowane na sprostanie poważnym wyzwaniom społecznym (redukcja liczby osób żyjących w ubóstwie, podniesienie jakości życia mieszkańców). W długiej perspektywie, przy utrzymaniu konsekwentnych działań integracyjnych i przezwycięzeniu przeszkód stojących na drodze pełnej integracji gospodarczej można oczekiwać, że Afryka przyspieszy tempo rozwoju społeczno-gospodarczego i dokona głębokiej zmiany strukturalnej swojej gospodarki. Wydaje się jednak, rozpatrując wyzwania społeczne i gospodarcze wymagające wciąż rozwiązania, że samo podpisanie i wejście w życie AfCFTA jest krokiem niewystarczającym, by zdecydowanie zmienić pozycję Afryki na arenie globalnej, w tym zwiększyć jej udział w globalnej wymianie handlowej.

Słowa kluczowe: Afryka, integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, AfCFTA.

Wstęp

We współczesnej gospodarce światowej obserwuje się zintensyfikowane procesy skutkujące głębokimi przeobrażeniami w jej strukturach. Elementem zyskującym na znaczeniu jest postępująca transformacja cyfrowa, a także wyzwania związane ze zmianami

klimatycznymi. Czynniki te wpływają na zmianę dominujących modeli biznesowych, a także na strukturę globalnych łańcuchów dostaw. W ostatnim czasie pandemia COVID-19 stała się dodatkowym czynnikiem przyspieszającym zmiany w strukturze gospodarki światowej. Spowodowała ona znaczący spadek obrotów handlu międzynarodowego, a także zerwanie dotychczasowych łańcuchów dostaw. Stała się zatem czynnikiem determinującym zmiany w strukturze handlu światowego, wpływającym na procesy kształtowania się nowych ośrodków światowej produkcji i wymiany.

Zjawiska te mogą wzmacniać tendencje integracji gospodarczej w skali poszczególnych regionów. Zaobserwować można procesy integracji gospodarczej w skali lokalnej, czego przykładem może być pogłębienie integracji gospodarczej państw Bałkanów Zachodnich i zapowiedź utworzenia strefy wolnego handlu pomiędzy Serbią, Albanią i Macedonią Północną (Dunai, Pop, 2021; Szpala, 2022). Wzmocnieniu ulega integracja wewnątrz Unii Europejskiej (UE), czego przykładem jest pakiet finansowy Next Generation EU, który w dłuższej perspektywie może być krokiem ku federalizacji państw członkowskich UE (Schulz, 2020). Wzmocnieniu podlegają również procesy integracji gospodarczej w skali kontynentalnej, czego przykładem jest Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu (AfCFTA). W miarę jak rośnie potencjał gospodarczy, państwa afrykańskie stają się ważnym obszarem rywalizacji potęg gospodarczych, takich jak UE, USA, oraz Chiny. Wszystkie one starają się potwierdzić swoją obecność, a firmy zachodnie i wschodnioazjatyckie wykazują zainteresowanie różnorodnymi inwestycjami, które w przyszłości pozwolą na sprawną eksploatację afrykańskich zasobów. Te ich zachowania wskazują na prawdziwość geograficznej tezy, zgodnie z którą ekonomiczno-polityczny „środek ciężkości świata”, który w swojej wędrówce ze wschodu na zachód dotarł do Azji Wschodniej, znajdzie się w perspektywie kilku dekad właśnie w pobliżu wschodnich wybrzeży Afryki (Wilczyński, 2021, s. 718-720). Będzie to proces, którego geopolityczna istotność będzie porównywalna ze znaczeniem ekspansji gospodarczej Chin w ostatnich kilku dekadach.

Przebieg tego procesu zależeć będzie także od współpracy państw afrykańskich. Zagadnienia związane z ich integracją gospodarczą w perspektywie historycznej były przedmiotem zainteresowań wielu ekonomistów. Dogłębne studium uwarunkowań regionalnej integracji gospodarczej w Afryce w perspektywie historycznej dokonała J. Garlińska-Bielawska (2019), wskazując m.in. na główne czynniki

sprzyjające procesom integracyjnym. P. Draper przeprowadził analizę regionalnych inicjatyw integracyjnych w Afryce, które stanowiły kamienie milowe dla szerokiej, kontynentalnej integracji gospodarczej (Draper, 2019). Natomiast kwestie związane z integracją fiskalną i monetarną w Afryce i ich wpływ na proces integracji gospodarczej całego kontynentu znalazły się w analizach prowadzonych m.in. przez K. Mitręgę-Niestrój, B. Puszer, Ł. Szewczyka (Mitręga-Niestrój, Puszer, Szewczyk, 2018), M. Zarembę (2015), czy N. S. Syllę (2020). Sam proces ścisłej integracji gospodarczej w Afryce może prowadzić do wieloaspektowych i wielowymiarowych skutków, na co zwracali uwagę autorzy analizujący podstawy prawne zawieranych porozumień integracyjnych w Afryce. Skutki tej integracji dotyczyć mogą nie tylko gospodarki państw, ale również muszą być rozpatrywane w aspekcie m.in. bezpieczeństwa żywnościowego (Pasara, Diko, 2020), bezpieczeństwa militarnego i procesu pokojowego (Yoon, Kim, 2021), rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego (Ngang, 2021), a nawet z punktu widzenia praw człowieka (The Continental Free Trade Area, 2017).

Celem artykułu jest wyjaśnienie procesów warunkujących integrację gospodarczą państw afrykańskich w XXI w., ze szczególnym uwzględnieniem roli Afrykańskiej Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (AfCFTA). Wskazane zostaną szanse i zagrożenia tego procesu, a także podjęta zostanie próba określenia możliwych skutków integracji gospodarczej z punktu widzenia państw afrykańskich jak i gospodarki światowej.

W artykule zastosowano metodę analityczno-opisową, wykorzystując krajowe i zagraniczne źródła literaturowe oraz akty prawne. Ponadto zastosowano analizę statystyczną baz danych z zakresu wskaźników ekonomicznych.

Integracja gospodarcza – przyjęte definicje i etapy

W teorii ekonomii pojęcie integracji gospodarczej wykorzystuje się do analizy i opisu współzależności występujących między gospodarkami narodowymi, które są zaangażowane w międzynarodową wymianę dóbr i usług. Integracja gospodarcza może być rozumiana jako proces prowadzący do całkowitego zniesienia wszelkiej dyskryminacji między jednostkami gospodarczymi należącymi do różnych gospodarek narodowych lub jako etap takiego procesu (Mikić, 1998, s. 411). Podejście do integracji gospodarczej jako procesu oznacza stopniowe scalanie odrębnych dotąd części. Odbywa się ono w skali narodowej, w

ramach gospodarki danego kraju i dotyczy wówczas m.in. scalania poszczególnych gałęzi gospodarki. Może odnosić się również do skali międzynarodowej – wówczas obejmuje gospodarki (lub ich części) dwu lub więcej krajów (Grabowiecki, Piekutowska, 2020, s. 19). Z kolei B. Balassa (1961, s. 1-11) integrację gospodarczą rozpatrywał z punktu widzenia procesu obejmującego m.in. stopniowe eliminowanie dyskryminacji podmiotów gospodarczych z różnych krajów, prowadzące w rezultacie do całkowitej likwidacji barier dyskryminacyjnych. W ujęciu tego autora integracja gospodarcza to nie tylko działania w sferze regulacyjno-prawnym. Ma ona bowiem charakter realny, tzn. jej skutki prowadzą do zwiększenia dobrobytu państw uczestniczących w procesie integracji gospodarczej. Natomiast w koncepcji J. Tinbergena ważną rolę w procesie integracji gospodarczej odgrywają instytucje. Integracja gospodarcza to nie tylko znoszenie barier w przepływie dóbr, usług, pieniądza, ale równie istotne są działania polegające na tworzeniu narodowych i ponadnarodowych instytucji odpowiadających za proces integracji, zwłaszcza w ujęciu regulacyjnym (Tinbergen, 1954, s. 95, 122).

Integracja gospodarcza, rozpatrywana jako proces stopniowego dochodzenia do coraz bardziej spójnego obszaru gospodarczego pomiędzy różnymi państwami, przybiera następujące formy (Mikić, op.cit, s. 442; Balassa, op. cit, s. 2; Nieborak, 2013, s. 86):

1) Strefy wolnego handlu, w których ograniczenia taryfowe w imporcie krajów uczestniczących zostały zniesione, ale każdy kraj zachowuje swoje własne krajowe bariery taryfowe wobec podmiotów nie będących członkami strefy;

2) Unii celnej, w której znosi się bariery w handlu wewnątrz obszaru i dodatkowo ustanawia wspólny zestaw zewnętrznych ceł na przywóz z krajów nie będących członkami;

3) Wspólnego rynku – poza unią celną obejmuje swobodny przepływ siły roboczej, kapitału, usług i innych czynników produkcji;

4) Unii gospodarczej – poza wspólnym rynkiem charakteryzuje się harmonizowaniem polityk gospodarczych i koordynacją polityki makroekonomicznej;

5) Unii walutowej – charakteryzuje się wspólną polityką monetarną, wspólną walutą, wspólnym organem pełniącym rolę banku centralnego.

Najpełniejszym etapem integracji jest unia polityczna. Niemniej w tym przypadku poza elementami gospodarczymi decydującą rolę odgrywają kwestie polityczne. Ta forma integracji zakłada pełną

koordynację – poza sferą gospodarczą – polityki wewnętrznej, zagranicznej i obronnej krajów unii.

Strefa wolnego handlu

We współczesnej gospodarce światowej szczególnie rozpowszechnioną formą integracji gospodarczej pomiędzy różnymi państwami są strefy wolnego handlu. Często przybierają one postać stref regionalnych, skupiających państwa z danego regionu. Zgodnie z art. XXIV ust 8. b Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT, 1947) strefa wolnego handlu oznacza grupę dwóch lub więcej obszarów celnych, między którymi zostały zniesione w odniesieniu do całej wymiany handlowej, obejmującej produkty pochodzące z tych obszarów, opłaty celne i inne ograniczenia handlowe.¹ Państwa uczestniczące w strefie wolnego handlu zyskują dostęp do nowych rynków zbytu bez obciążeń taryfowych. Może to prowadzić do obniżenia cen towarów (o stawkę celną), a przez to do wzrostu popytu na te towary, wzrostu produkcji, obniżenia kosztów jednostkowych, a zatem do impulsów prorozwojowych dla gospodarek uczestniczących w strefie wolnego handlu (Bożyk, Misala, 2003, s. 37). Bezpośrednim efektem strefy wolnego handlu jest zazwyczaj wzrost wymiany handlowej między uczestnikami ugrupowania. Ponadto obserwuje się również zjawiska określane jako efekt kreacji handlu i efekt przesunięcia handlu. Pierwsze polega na tym, że względnie droga produkcja w jednym kraju członkowskim zastępowana jest względnie tańszą produkcją (towarami, dobrami) importowaną z innego państwa członkowskiego ugrupowania, co prowadzi do powstania nowych strumieni handlowych. Natomiast efekt przesunięcia wiąże się z wprowadzaniem wspólnych ceł zewnętrznych, dyskryminujących producentów spoza strefy. Prowadzić to może do zastąpienia importu od producentów spoza strefy importem od producentów z państw ugrupowania (Bijak-Kaszuba, 2012, s. 12-13).

Zgodnie z danymi Światowej Organizacji Handlu od początku XXI w. znacznie wzrosło zainteresowanie wśród państw członkowskich tworzeniem różnego rodzaju porozumień handlowych o charakterze regionalnym. Jest to jednym z efektów globalizacji i odpowiedzią poszczególnych państw na wzmożoną konkurencję na rynku globalnym. Obecnie zarejestrowane są 354 regionalne porozumienia handlowe, w

---

¹ https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_02_e.htm#articleXXIV (dostęp: 23.02.2022)

tym 316 to strefy wolnego handlu.² Wśród nich znajduje się obejmująca cały kontynent Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu (AfCFTA).

Geneza integracji gospodarczej w Afryce – potencjał Afryki jako kontynentu

Na kontynencie afrykańskim znajdują się 54 państwa będące członkami ONZ. Łączna populacja tych państw to ponad 1,3 mld osób. W kontekście demograficznym Afryka wyróżnia się z jednej strony wysoką dynamiką wzrostu liczby ludności, która w najbliższym czasie będzie się utrzymywać. Szacuje się, że kraje Afryki Subsaharyjskiej do 2050 r. będą odpowiadać za ponad połowę wzrostu liczby ludności świata (World Population Prospects, 2019). Dodatkowo wskazuje się, że w państwach Afryki populacja w wieku produkcyjnym (od 25 do 64 lat) rośnie szybciej niż w innych grupach wiekowych, co jest jednym z czynników stymulujących przyspieszony wzrost gospodarczy (tzw. „dywidenda demograficzna”) (Ibidem, 1). W Afryce Subsaharyjskiej jak i w Afryce Północnej odnotowuje się relatywnie szybkie (w porównaniu z innymi regionami świata) i stabilne tempo wzrostu gospodarczego. Średnie tempo wzrostu produktu krajowego brutto w drugiej dekadzie XXI w. wynosiło około 5 procent, podczas gdy w tym samym czasie inne światowe regiony przeżywały spadek lub stagnację gospodarczą.

W skali globalnej udział Afryki w światowej wymianie handlowej jest jednak nieproporcjonalnie mały. Łączny udział państw afrykańskich w światowym imporcie kształtuje się na poziomie 3,0%, natomiast w eksporcie na poziomie 2,4%. Co więcej, udziały te nie odnotowują większych zmian na przestrzeni ostatnich lat. Bilans handlowy Afryki utrzymuje się na poziomie ujemnym – w 2019 r. wyniósł on -94,5 mld USD. Wskaźniki odnoszące się do wzajemnej wymiany handlowej między państwami afrykańskimi pokazują, że wewnętrzny import stanowił w 2019 r. zaledwie 12,6% wartości całego importu, zaś eksport 19,7% wartości całości eksportowanych dóbr (African Trade Statistics, 2020, 24-46). Dane te z jednej strony obrazują niski potencjał gospodarczy państw afrykańskich w porównaniu do państw z innych regionów (z zastrzeżeniem, że rozpatrywane są te państwa w ujęciu blokowym), z drugiej zaś mogą stanowić podstawę do podjęcia lub zintensyfikowania działań, mających na celu zwiększenie konkurencyjności gospodarek

---

² <http://rtais.wto.org/UI/publicsummarytable.aspx> (dostęp: 23.02.2022)

oraz zintensyfikowanie wymiany handlowej i współpracy gospodarczej w Afryce.

Afryka jest regionem, który mierzy się z wieloma wyzwaniami społecznymi. Należą do nich m.in. stosunkowo krótkie przeciętne trwanie życia mieszkańców, wysoki odsetek osób żyjących w ubóstwie, nierówności społeczne (African Statistical Yearbook 2020, 2021, 35). Dodatkowo problemy te zostały pogłębione przez pandemię COVID-19, której negatywne skutki odnotować można również w sferze gospodarczej. Należą do nich m.in. gwałtowny spadek dynamiki produkcji wśród kluczowych partnerów handlowych regionu, czy zmniejszone wpływy wygenerowane przez sektor turystyczny. Kryzys COVID-19 zwiększył zagrożenie bezpieczeństwa żywnościowego na skutek osłabienia walut wielu krajów afrykańskich i znacznego wzrostu cen podstawowych artykułów spożywczych (The African Continental Free Trade Area, 2020, 7-8).

Potencjał państw Afryki, jak i wyzwania, które przed nimi stoją, mogą stanowić czynniki sprzyjające procesom integracji gospodarczej, szczególnie tym jej aspektom, które łączą się z krótko i długoterminowymi korzyściami. Sam proces integracji gospodarczej w Afryce zdynamizowany został pod koniec XX w. i na początku XXI w., choć na ogół miał on charakter ugrupowań regionalnych (Regionalnych Wspólnot Gospodarczych – ang. REC), nie obejmujących całego regionu. Ich szczegółowy wykaz podaje m.in. Marinov (2014). Dopiero w drugiej dekadzie XXI w. proces ten przybrał postać kontynentalnej organizacji gospodarczej, mogącej w sposób zasadniczy wzmocnić potencjał gospodarczy wszystkich uczestników tego procesu.

Już w latach 60-tych XX w., w epoce emancypacji państw afrykańskich, rozpoczął się proces formalnej współpracy pomiędzy nowoutworzonymi państwami. Miał on jednak przede wszystkim wymiar polityczny, a jego wyrazem było utworzenie w 1963 r. Organizacji Jedności Afrykańskiej (OJA), której głównymi celami było wzmocnienie niezależności nowopowstałych państw, zaś kwestie ekonomiczne, choć znalazły się w akcie założycielskim, to jednak pozostawały na drugim planie aktywności tej organizacji. W wymiarze ekonomicznym cele OJA nigdy nie zostały zrealizowane, sama zaś faktyczna integracja gospodarcza w ramach tego ugrupowania zakończyła się fiaskiem (Ndiaye, 2004, 94). Niemniej, pod koniec funkcjonowania OJA przyjęty został ważny akt prawny, stanowiący impuls dla działań integracyjnych w ramach kontynentu - Traktat Ustanawiający Afrykańską Wspólnotę Gospodarczą (traktat z Abudży) z

1991 r. Był on źródłem nowych impulsów dla integracji gospodarczej na kontynencie. Wyznaczał 6 kolejnych stadiów integracji gospodarczej, poczynsz od wzmocnienia istniejących regionalnych wspólnot gospodarczych, a skończywszy na stworzeniu Afrykańskiego Wspólnego Rynku ze swobodą przepływu osób, towarów, kapitału i usług, a także utworzeniem unii monetarnej.³ Kwestie ekonomiczne wskazane w Traktacie z Abudży wzmocnione i zoperacjonalizowane zostały w Planie Działania na rzecz Rozwoju Afryki przyjętym w Lagos w 1980 r. Określono w nim m.in. że podstawą integracji gospodarczej krajów afrykańskich będą regionalne wspólnoty gospodarcze – REC (Lagos plan, 2015, 99).

Część celów wskazanych w Traktacie z Abudży znalazła odzwierciedlenie w akcie ustanawiającym prawnego sukcesora OJA, tj. utworzonej decyzją przywódców państw afrykańskich z 1999 r. Unii Afrykańskiej (UA). Utworzenie tej nowej panaafrykańskiej organizacji wynikało m.in. z przekonania przywódców państw, że aby wykorzystać potencjał Afryki, należy zintensyfikować współpracę i integrację w sferze ekonomicznej. W art. 3 Aktu Konstytuującego Unię Afrykańską wśród 14 celów 3 wskazują bezpośrednio na kwestie ekonomiczne. Są to: promocja zrównoważonego rozwoju na poziomie gospodarczym, społecznym i kulturowym, jak również integracja gospodarcza; promowanie współpracy mającej na celu podnoszenie poziomu życia mieszkańców Afryki; koordynowanie i harmonizowanie polityk pomiędzy istniejącymi i przyszłymi Regionalnymi Wspólnotami Gospodarczymi, pozwalające na stopniowe osiągnięcie celów UA.⁴ REC są ściśle zintegrowane z pracą UA. Obecnie na kontynencie afrykańskim funkcjonują następujące regionalne wspólnoty gospodarcze, ściśle współdziałające z UA i działającą w jej ramach, odpowiedzialną za sprawy ekonomiczne, Afrykańską Wspólnotą Gospodarczą:

1. Związek Arabskiego Maghrebu (UMA) – skupiający 5 państw członkowskich.
2. Wspólny Rynek Afryki Wschodniej i Południowej (COMESA) – skupiający 19 państw.
3. Wspólnota Państw Sahelu-Sahary (CEN-SAD) – skupiająca 29 państw.
4. Wspólnota Wschodnioafrykańska (EAC) – licząca 5 państw.

---

³ https://au.int/sites/default/files/treaties/37636-treaty-0016_-_treaty_establishing_the_african_economic_community_e.pdf (dostęp: 23.02.2022)

⁴ https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf (dostęp: 23.02.2022)

5. Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Środkowej (ECCAS) – 10 państw członkowskich.

6. Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS) – 15 państw członkowskich.

7. Międzyrządowy Urząd ds. Rozwoju (IGAD) – 8 państw członkowskich.

8. Południowoafrykańska Wspólnota Rozwoju (SADC) – 15 państw członkowskich.

Najnowszym wyrazem realizacji celów ekonomicznych UA jest Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu (AfCFTA), której funkcjonowanie może mieć poważne konsekwencje nie tylko dla Afryki, ale również w skali globalnej.

AfCFTA

21 marca 2018 r. na X Nadzwyczajnym Szczycie Unii Afrykańskiej odbywającym się w Kigali w Rwandzie przywódcy 44 państw afrykańskich podjęli decyzję o utworzeniu Afrykańskiej Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (AfCFTA - African Continental Free Trade Area). Umowa oficjalnie weszła w życie 30 maja 2019 r., po ratyfikacji przez 22 kraje (obecnie porozumienie zostało ratyfikowane przez 36 państw Afryki). Sama umowa ustanawiająca AfCFTA odnosi się do kwestii związanych z handlem towarami, wymianą usług, przepływem inwestycji, a także prawami własności intelektualnej i polityki konkurencji. Do głównych celów porozumienia zaliczono (Umowa ustanawiająca Afrykańską Kontynentalną Strefę Wolnego Handlu, art. 3):

a) stworzenie jednolitego rynku towarów i usług, swobodnego przepływu osób;

b) stworzenie podstaw dla unii celnej;

c) promowanie i osiąganie zrównoważonego rozwoju gospodarczego, równouprawnienia płci i transformacji strukturalnej w państwach sygnatariuszach;

d) wzmacnianie konkurencyjności gospodarek poszczególnych państw sygnatariuszy;

e) promowanie rozwoju przemysłowego poprzez dywersyfikację oraz rozwój regionalnego łańcucha wartości, rozwój rolnictwa i bezpieczeństwo żywnościowe;

f) rozwiązywanie problemów związanych z wielokrotnym i nakładającym się członkostwem państw sygnatariuszy w różnych ugrupowaniach integracyjnych oraz przyspieszenie procesów integracji regionalnej i kontynentalnej.

Istotne jest podkreślenie konieczności pogłębienia integracji na kontynencie afrykańskim, w tym uporządkowanie kwestii związanych z uczestnictwem poszczególnych państw w różnych regionalnych wspólnotach gospodarczych. Wskazuje to na ambicje członków AfCFTA do uczynienia z tej organizacji dominującego i głównego ugrupowania gospodarczego na kontynencie. AfCFTA jest porozumieniem wieloaspektowym, odnosi się – jak podobne umowy – do ograniczenia lub zniesienia barier celnych w obrębie ugrupowania, ale również do minimalizowania barier pozataryfowych, które w sposób istotny ograniczają kontynentalną integrację gospodarczą. Podkreślić należy, że postanowienia umowy określają szczegółowo system instytucjonalny, który będzie odpowiadał za jej realizację. Niemniej sama umowa jednoznacznie wskazuje na charakter ekonomiczny, nie odwołując się do kwestii związanych z wymiarem politycznym czy bezpieczeństwa (czym zajmuje się Unia Afrykańska).

Umowa o AfCFTA uzupełniona jest 7 protokołami dotyczącymi: obrotu towarami, przepływu usług, rozwiązywaniu sporów, praw własności intelektualnej, polityki konkurencji, inwestycji, e-ryнку. Protokoły te stanowią integralną część umowy, przy czym część aneksów do nich wciąż jest przedmiotem ustaleń i negocjacji pomiędzy państwami członkowskimi AfCFTA. Same negocjacje dotyczące kwestii znajdujących się w protokołach zostały podzielone na trzy fazy. Pierwsza, dotycząca handlu i usług zakończyła się wejściem w życie postanowień w tych dziedzinach w styczniu 2019 r. Niemniej, niektóre szczegółowe kwestie wciąż pozostają przedmiotem ustaleń i negocjacji (m.in. zasady pochodzenia towarów – ang. *rules of origin*). Faza druga, dotycząca praw własności intelektualnej, polityki konkurencji i inwestycji, wciąż jest w toku. Natomiast faza trzecia, związana z e-rynkiem, rozpocznie się po zakończeniu ustaleń w zakresie wskazanym w fazie drugiej.

AfCFTA powinna być rozpatrywana w szerszym kontekście przyjętego przez przywódców państw afrykańskich w 2013 r. dokumentu „Agenda 2063: Afryka, której chcemy” (dalej: Agenda 2063). Geneza Agendy 2063 wiąże się z działaniami zmierzającymi od przekształcenia OJA w UA oraz z wyznaczeniem nowych celów w kontekście panafrykańskim. Priorytetowe znaczenie przypisano w dokumencie inkluzywnemu rozwojowi społecznemu i gospodarczemu, integracji kontynentalnej i regionalnej, rządowi demokratycznym oraz pokojowi i bezpieczeństwu. Natomiast nadrzędnym celem wyznaczonym w Agendzie 2063 jest wzmocnienie pozycji Afryki na arenie światowej i

uczynienie z kontynentu jednego z najważniejszych graczy w skali globalnej, zarówno pod względem gospodarczym, jak i politycznym.

Agenda 2063 wyznacza 50-letnią perspektywę rozwoju kontynentu, która zoperacjonalizowana jest poprzez kluczowe programy przewodnie mogące pobudzić wzrost gospodarczy i rozwój Afryki. W dokumencie określono również kluczowe działania, które należy podjąć w 10-letnich planach wdrażania. Jednym z nich jest przyspieszenie utworzenia Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (w dokumencie wyznaczono datę sfinalizowania porozumień na rok 2017, czego nie udało się osiągnąć) (Agenda 2063, 2015).

Potencjalne korzyści oraz zagrożenia dla procesu integracji

Pełna ocena skutków AfCFTA możliwa będzie dopiero po pewnym czasie funkcjonowania tej umowy. Niemniej już na obecnym etapie można wskazać oczekiwane korzyści gospodarcze, jak również zagrożenia dla procesu integracji gospodarczej. AfCFTA ma być jedną z największych stref wolnego handlu na świecie. Obejmować będzie (po jej pełnej ratyfikacji przez wszystkie państwa na kontynencie) rynek liczący 1,3 miliarda ludzi. Już sam ten fakt stwarza możliwości rozwoju dla przedsiębiorstw na całym kontynencie, otwierając jeden z największych rynków zbytu. Jak wskazano w celach AfCFTA, poza kwestiami gospodarczymi ważne jest wprowadzenie państw afrykańskich na ścieżkę rozwoju społeczno-gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. AfCFTA ma też dawać impulsy do przemian strukturalnych w gospodarkach państw afrykańskich, w tym do podniesienia ich konkurencyjności, innowacyjności i zmniejszenia zależności od eksportu zewnętrznego. Efekty porozumienia powinny się przenieść na sferę społeczną w postaci m.in. kreacji nowych i stabilnych miejsc pracy, a przez to do redukcji poziomu wykluczenia społecznego.

Bezpośrednim efektem porozumienia jest liberalizacja handlu i usług, co powinno prowadzić w krótkim okresie do efektu kreacji handlu, a więc znacznego zwiększenia wewnątrzkontynentalnej wymiany handlowej. Zjawisko to pośrednio kreować może nowe inwestycje przedsiębiorstw, w tym mające na celu zwiększenie wydajności produkcji i jej unowocześnienie. Analizy Banku Światowego wskazują, że do 2035 r. wielkość całkowitego eksportu może wzrosnąć o prawie 29% w stosunku do poziomu sprzed wejścia w życie porozumienia. Eksport wewnątrzkontynentalny może wzrosnąć o ponad 81%, podczas gdy eksport do krajów spoza Afryki o 19%. Zmiany te powinny mieć odzwierciedlenie w sferze społecznej, prowadząc do

prawie 10% wzrostu płac, przy wyraźnych korzyściach dla niewykwalifikowanych pracowników i kobiet (The African Continental Free Trade Area, op. cit, IX).

Oceniając efekty długoterminowe, AfCFTA może stanowić impuls do przyspieszonej transformacji gospodarek polegającej m.in. na odejściu od działalności o niskiej produktywności i wysokiej pracochłonności do aktywności przemysłowej i usługowej, wymagającej wysokiej produktywności i wysokich kwalifikacji. To z kolei doprowadzi do stworzenia lepiej płatnych miejsc pracy, da impuls do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników. Pośrednim efektem powinno być znaczne zredukowanie zjawiska wykluczenia społecznego (Ligné, 2020, 14).

Efekty te będą jednak możliwe do osiągnięcia wówczas, kiedy obok działań dotyczących liberalizacji handlu, podjęte zostaną konkretne rozwiązania zmierzające do koordynacji polityki przemysłowej. Niemniej wzrost handlu wewnątrzkontynentalnego może mieć pozytywny wpływ na proces globalnej konwergencji technologicznej, głównie poprzez rozpowszechnianie bardziej zaawansowanych technologii. Zmiana struktury produkcji, będąca skutkiem rosnących możliwości ekonomii skali, może ułatwić dyfuzję wiedzy i sprzyjać postępowi technologicznemu. AfCFTA prawdopodobnie również będzie miała pozytywny wpływ na transfer nowoczesnych technologii i rozwój krajowych i regionalnych łańcuchów wartości. Sprzyjać to powinno zwiększeniu konkurencyjności afrykańskiej gospodarki na arenie globalnej.

Do tej pory duża fragmentacja rynków afrykańskich, istniejące różne ugrupowania integracyjne z udziałem tych samych państw, raczej obniżały potencjał gospodarczy całego kontynentu, także wpływając na zwiększenie kosztów transakcyjnych. Korzyści ekonomiczne AfCFTA mogą obejmować racjonalizację, czy też przeformułowanie istniejących ośmiu nakładających się na siebie regionalnych wspólnot gospodarczych, co powinno przynieść skutki m.in. w znacznym obniżeniu kosztów transakcyjnych oraz zwiększyć atrakcyjność państw afrykańskich z punktu widzenia zagranicznych inwestorów.

Umowa AfCFTA ma przede wszystkim charakter ekonomiczny i głównie w tym kontekście rozpatrywane są jej skutki. Niemniej jej efekty mogą i powinny być badane również w szerszym kontekście, w tym w odniesieniu do sytuacji bezpieczeństwa. Kontynentalne porozumienie, które ma na celu pogłębienie integracji gospodarczej i zbudowanie silnych powiązań pomiędzy gospodarkami państw afrykańskich może

wpływać stabilizująco na wygaszanie konfliktów zbrojnych, którymi Afryka jest targana od początku procesu dekolonizacji w latach 60-tych XX wieku. Co więcej, podniesienie poziomu życia mieszkańców Afryki, redukcja liczby mieszkańców żyjących poniżej poziomu ubóstwa, co jest jednym z zakładanych efektów AfCFTA, mogą prowadzić do znacznego osłabienia ugrupowań ekstremistycznych i terrorystycznych, które rekrutują swoich członków głównie spośród osób najuboższych (Yoon, Kim, 2021, 337-356). Długofalowo może to doprowadzić do znacznego poprawienia bezpieczeństwa i zbudowania podstaw długotrwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Osiągnięcie wskazanych powyżej pozytywnych efektów AfCFTA zależy będzie od dalszej dynamiki procesu integracji, determinacji państw sygnatariuszy umowy w realizacji jej postanowień. Biorąc pod uwagę fakt, że proces ten ma charakter kontynentalny, obejmujący kilkadziesiąt państw o różnym stopniu rozwoju gospodarczym, może on napotykać na istotne problemy. Można wyróżnić dwa rodzaje przeszkód na dalszej integracji gospodarczej w Afryce, zmierzającej do rozwoju gospodarczego kontynentu i uczynienia go bardziej konkurencyjnym. Jednym z nich są kwestie związane z wdrażaniem kolejnych postanowień umowy AfCFTA i negocjowaniem szczegółowych postanowień znajdujących się w protokołach do umowy. Drugi rodzaj czynników mogących zagrozić integracji gospodarczej w Afryce, to wyzwania społeczno-gospodarcze wynikające z zapóźnień rozwojowych.

Najistotniejsza dla gospodarek państw afrykańskich w kontekście integracji jest kwestia tzw. reguł pochodzenia towarów, która wciąż pozostaje przedmiotem negocjacji i ustaleń pomiędzy państwami. Reguły pochodzenia są kryteriami niezbędnymi do określenia kraju pochodzenia produktu, co determinuje możliwość objęcia takich towarów regułami strefy wolnego handlu. Reguły te stosuje się do towarów produkowanych w strefie, ale np. składających się z komponentów importowanych z krajów trzecich. Ich znaczenie wynika zatem z faktu, że cła i ograniczenia w obrocie zależą od źródła pochodzenia towaru. Złożone reguły pochodzenia mogą być istotnym ograniczeniem handlu, natomiast dobrze funkcjonujące oraz efektywne kosztowo reguły pochodzenia będą miały istotne znaczenie dla powodzenia w osiągnięciu celów AfCFTA.

Konieczne wydaje się również wyeliminowanie pozataryfowych ograniczeń w handlu. Należą do nich przepisy krajowe, które mogą wpływać na handel, nawet w przypadkach, gdy głównym celem tych regulacji nie jest ograniczenie handlu, ale np. zapewnienie

bezpieczeństwa i jakości towarów. Bariery pozataryfowe są przeszkodami w handlu zwiększającymi koszty i powinny zostać usunięte w celu wzmocnienia handlu i integracji afrykańskich gospodarek. Jednym z kluczowych celów AfCFTA jest stopniowa eliminacja istniejących barier pozataryfowych i powstrzymanie się od wprowadzania nowych. W ramach umowy stworzony został nawet specjalny mechanizm eliminowania takich barier. Badania wskazują, że bariery pozataryfowe są co najmniej trzykrotnie bardziej restrykcyjne dla handlu niż ograniczenia celne (Byiers, Apiko, Karkare, 2021, 7). W związku z tym można spodziewać się, że sukces wdrożenia założeń AfCFTA zależy będzie w dużej mierze od usunięcia barier pozataryfowych, a nie tylko od obniżek i redukcji barier taryfowych.

Wśród kwestii mogących wpływać na tempo integracji są te związane z rozwojem społecznym regionu. Afryka posiada wysoką liczbę ludności w wieku produkcyjnym, co stanowi jej atut. Jednakże poziom zatrudnienia wynosi zaledwie 58% osób w wieku produkcyjnym. Sektor rolnictwa angażuje ponad 50% zatrudnionych, głównie w działalności gospodarczej o niskiej wartości dodanej. Nisko wykwalifikowani pracownicy rolni, zatrudnieni w rybołówstwie i leśnictwie stanowią aż 58% osób zatrudnionych (Africa 2030, 2021, 52). Wskaźniki te obrazują jak dużym wyzwaniem są wszystkie działania ukierunkowane na podniesienie produktywności i efektywności gospodarki afrykańskiej, a przez to uczynienie jej bardziej konkurencyjną na arenie globalnej. Ponadto, wciąż istotnym problemem pozostaje skrajne ubóstwo społeczeństwa. Szacunki Banku Światowego wskazują, że w 2018 r. 433 mln Afrykanów żyło w ubóstwie, co stanowiło aż 83% światowej populacji osób żyjących w ubóstwie (ibidem, 20).

Kolejnym czynnikiem, który może osłabiać pozytywne skutki postanowień AfCFTA oraz wpływać na tempo rozwoju handlu wewnątrz kontynentu jest poziom infrastruktury w Afryce, w tym przede wszystkim infrastruktury transportowej. W Afryce występują znaczne luki w infrastrukturze, a jedynie około 25% sieci dróg to drogi utwardzone. Szacuje się, że nieodpowiednia infrastruktura transportowa zwiększa o około 30-40% koszt handlu towarami wśród krajów afrykańskich (ibidem, 134). Na niskim poziomie utrzymuje się wykorzystanie technologii cyfrowych, w tym Internetu. W 2019 roku tylko 28,6% mieszkańców Afryki Subsaharyjskiej korzystało z Internetu, w porównaniu do 44,0% w krajach Azji i Pacyfiku, 54,6% w krajach Islamu, 76,7% w obu Amerykach i 82,5% w Europie (ibidem, 149). Poziom ten wskazuje na niewielkie ucyfrowienie afrykańskiej

gospodarki. Cyfryzacja handlu jest natomiast jedną z głównych cech nowoczesnych gospodarek światowych. Niski poziom ucyfrowienia gospodarki może zatem wpływać negatywnie na tempo rozwoju gospodarczego w Afryce oraz na tempo osiągnięcia celów AfCFTA.

Zgodnie z założeniami AfCFTA, integracja gospodarcza, poprzez m.in. zintensyfikowanie handlu wewnątrzkontynentalnego, wesprze procesy modernizacji gospodarek. Jak wskazano powyżej, wyzwania stojące przed państwami Afryki są bardzo poważne, zaś ich rozwiązanie wiąże się również z dużymi nakładami finansowymi, co biorąc pod uwagę sytuację budżetową poszczególnych państw może stanowić poważną przeszkodę w procesie integracji gospodarczej. W ostatnich latach odnotowano pogłębiający się deficyt budżetowy we wszystkich państwach afrykańskich. Towarzyszy mu rosnące zadłużenie publiczne, a także deficyt salda na rachunku obrotów bieżących (African Statistical Yearbook 2020, op. cit., 89, 91-93). Zjawiska te nie sprzyjają finansowaniu nowych inwestycji w zakresie m.in. infrastruktury, koniecznych z punktu widzenia modernizacji gospodarek i sprzyjających pogłębieniu wymiany handlowej. Niezbędne inwestycje warunkujące przyspieszony rozwój gospodarczy w Afryce powinny zatem stanowić element mobilizujący dla poszczególnych rządów na rzecz zintensyfikowania wysiłków zmierzających do zwiększenia dochodów budżetowych, umożliwiających przeprowadzenie niezbędnych reform oraz sfinansowanie inwestycji. Dla powodzenia porozumienia AfCFTA konieczne wydaje się również zintensyfikowanie działań międzynarodowych instytucji finansowych, umożliwiających preferencyjne finansowanie inwestycji w Afryce. W dobie światowego spowolnienia gospodarczego, wywołanego pandemią COVID-19 może to stanowić jedno z największych wyzwań i zarazem przeszkód na drodze do pełnej integracji gospodarczej w Afryce.

Wnioski

Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu jest największą tego typu strefą na świecie, biorąc pod uwagę liczbę państw uczestniczących. To działanie integracyjne powinno stanowić impuls prorozwojowy dla całego kontynentu afrykańskiego. Powodzenie w osiągnięciu założeń AfCFTA może w istotny sposób zmienić strukturę gospodarek afrykańskich, a pośrednio poprawić pozycję państw afrykańskich w światowej wymianie handlowej. W szerszym aspekcie, poza gospodarczym, AfCFTA może stanowić instrument wzmacniający działania ukierunkowane na sprostanie poważnym wyzwaniom

społecznym, w tym redukcji liczby osób żyjących w ubóstwie, czy wreszcie działania ukierunkowane na podniesienie jakości życia mieszkańców kontynentu. Ponadto można oczekiwać, że AfCFTA będzie miało pozytywny wpływ na bezpieczeństwo w Afryce, w tym eliminowanie zjawiska terroryzmu.

Jak wskazano w artykule, samo wdrożenie postanowień AfCFTA wciąż znajduje się na początkowym etapie. Proces integracji gospodarek zależy od toczących się negocjacji szczegółowych postanowień, które mają decydujący wpływ na ostateczny kształt integracji. Ponadto wyzwania społeczne, infrastrukturalne i duże obciążenia budżetowe państw afrykańskich mogą w dużym stopniu osłabiać tempo integracji, a przez to oddalać w czasie jej oczekiwane pozytywne skutki. Powodzenie inicjatywy integracyjnej, jaką jest AfCFTA, zależy też będzie od tego, na ile wykorzysta ona doświadczenia wcześniejszych prób integracji, takich jak Unia Afrykańska i Afrykańska Wspólnota Ekonomiczna. Ważne będzie też to, czy uwzględnione zostaną osiągnięcia ugrupowań regionalnych, takich jak ECOWAS i SADC w Afryce Subsaharyjskiej, czy też UMA w Afryce Północnej. Z uwagi na mnogość inicjatyw politycznych o pokrywających się celach, najważniejsza może okazać się koordynacja działań.

AfCFTA należy ocenić jako zdecydowany i konkretny krok w kierunku wzmocnienia państw afrykańskich w globalnej grze gospodarczej. W długiej perspektywie czasu, przy utrzymaniu konsekwentnych działań integracyjnych i przezwycięzeniu przeszkód stojących na drodze do pełnej integracji gospodarczej, można oczekiwać, że Afryka przyspieszy tempo rozwoju społeczno-gospodarczego i dokona głębokiej zmiany strukturalnej swojej gospodarki. Wydaje się jednak, rozpatrując wyzwania społeczne i gospodarcze wymagające wciąż rozwiązania, że samo podpisanie i wejście w życie AfCFTA jest jednak krokiem niewystarczającym, by zdecydowanie zmienić pozycję Afryki na arenie globalnej, w tym zwiększyć jej udział (jako kontynentu) w globalnej wymianie handlowej w krótkiej perspektywie czasowej. Konieczne są kompleksowe działania, w tym nowe źródła finansowania inwestycji prorozwojowych, by gospodarka afrykańska mogła sprostać wyzwaniom globalnej konkurencji.

Literatura

- Akt Konstituujący Unię Afrykańską,
https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf (dostęp: 23.02.2022).
- Africa 2030: SDGs within social boundaries. Leave no one behind. Outlook Report*, 2021. The Sustainable Development Goals Center for Africa.
- African Statistical Yearbook 2020*, 2021. Economic Commission for Africa, Addis Ababa.
- African Trade Statistics. 2020 Yearbook*, 2021. African Union.
- Agenda 2063. The Africa we want*, 2015. African Union Commission.
- Balassa, B., 1961. *The Theory of Economic Integration*, George Allen & Unwin LTD, London.
- Bijak-Kaszuba, M., 2012. *Ustanawianie unii gospodarczej i walutowej w procesie integracji europejskiej*, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica*, nr 264, Łódź.
- Bożyk, P., Misala, J., 2003. *Integracja ekonomiczna*, PWE, Warszawa.
- Byiers, B., Apiko, P., Karkare, P., 2021. *The AfCFTA and industrialisation: from policy to practice*, ECDPM.
- Draper, P., 2019. *Breaking Free from Europe: Why Africa Needs Another Model of Regional Integration*, (w:) L. Fioramonti (red.) *Regionalism in a Changing World. Comparative Perspectives in the New Global order*, Routledge, Londyn.
- Dunai, M., Pop, V., 2021. *Balkan trio push 'mini-Schengen' as they hit out at EU membership delay*, *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/85c3ebb9-346e-40de-96ae-77963eb99b6f> (dostęp: 23.02.2022)
- Garlińska-Bielawska, J., 2019. *Regionalna integracja gospodarcza w Afryce w świetle teorii i doświadczeń państw afrykańskich*, *Zeszyty Naukowe/Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Seria Specjalna, Monografie*, nr 266, Kraków.
- Grabowiecki, J., Piekutowska, A., 2020. *Procesy integracyjne w gospodarce światowej. Unia Europejska*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Lagos plan of action for the economic development of Africa 1980-2000*, <https://www.merit.unu.edu/wp-content/uploads/2015/01/Lagos-Plan-of-Action.pdf> (dostęp: 23.02.2022)
- Ligné, L., 2020. *The Evolution of African Economies and Their Tremendous Business Potential*, *Unlocking Africa's Business Potential: Trends, Opportunities, Risks, and Strategies*, Brookings Institution Press.

- Marinov, E., 2014. *Economic Integration in Africa – Overview, Progress and Challenges*, Journal of Global Economics, nr 1.
- Mikić, M., 1998. *The Theory of Economic Integration* (w:) *International Trade. Texts in Economics*, Palgrave, London.
- Mitrega-Niestrój, K., Puszer, B., Szewczyk, Ł., 2018. *Integracja regionalna w Afryce. Aspekty gospodarcze i finansowe*, Wyd. CeDeWu, Warszawa.
- Ndiaye, B., 2004. *Od Organizacji Jedności Afrykańskiej do Unii Afrykańskiej*, Forum Politologiczne, t. 1, INP UWM, Olsztyn.
- Ngang, C. C., 2021. *Right to Development Governance in the Advent of the African Continental Free Trade Area*, Journal of African Law, 65 (2).
- Nieborak, T., 2013. *Pakt fiskalny jako kolejny etap integracji europejskiej?*, (w:) Mirek I., Nowak T. (red.), *Prawo finansowe po transformacji ustrojowej. Międzynarodowe i europejskie prawo podatkowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Obojska, L., Kiczma, Ł., 2022. *Estimation of state's economic position on the example of Nigeria*, Przegląd Geopolityczny, 40, s. 84-102.
- Pasara, M.T., Diko, N., 2020. *The Effects of AfCFTA on Food Security Sustainability: An Analysis of the Cereals Trade in the SADC Region*, Sustainability 2020, 12, 1419. <https://doi.org/10.3390/su12041419> (dostęp: 23.02.2022)
- Schulz, J., 2020. *Next Generation EU – rola Niemiec w transformacji Unii Europejskiej*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, nr 28(448).
- Sylla, N. S., 2020. *Moving Forward to African Monetary Integration: Lessons from the CFA Franc*, Africa Development / Afrique et Développement, vol. 45, no. 2, CODESRIA, 2020, s. 39–58, <https://www.jstor.org/stable/26979255> (dostęp: 23.02.2022).
- Szpała, M., 2021. *Inicjatywa Open Balkan – kręta droga ku regionalnemu Mini-Schengen*, OSW, 23.12.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-12-23/inicjatywa-open-balkan-kreta-droga-ku-regionalnemu-mini-schengen> (dostęp: 23.02.2022)
- The African Continental Free Trade Area. Economic and Distributional Effects*, 2020. World Bank Group, Washington.
- The Continental Free Trade Area (CFTA) in Africa – A Human Rights Perspective*, 2017. UN Economic Commission for Africa, Friedrich Ebert Stiftung, Addis Ababa, (https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Globalization/TheCFTA_A_HR_ImpactAssessment.pdf)(dostęp: 23.02.2022).

Kotkowski, D., 2022. Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu: szanse i zagrożenia dla procesu integracji ekonomicznej w Afryce, Przegląd Geopolityczny, 41, s. 70-89.

Tinbergen, J., 1954. *International Economic Integration*, Elsevier, Amsterdam–Brussels.

Umowa Ustanawiająca Afrykańską Kontynentalną Strefę Wolnego Handlu, [https://au.int/sites/default/files/treaties/36437-treaty-consolidated_text_on_cfta - en.pdf](https://au.int/sites/default/files/treaties/36437-treaty-consolidated_text_on_cfta_-_en.pdf), (dostęp; 23.02.2022).

Wilczyński, P.L. 2021. *Arms trade and resources exploitation – survey of neo-colonialism and neo-imperialism in Africa*, European Journal of Geopolitics, 9, pp. 61-92.

Wilczyński, W.J., 2021. *Regiony świata. Geografia i geopolityka*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.

World Population Prospects 2019: Highlights (ST/ESA/SER.A/423), 2019. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Yoon, S., Kim, S., 2021. *Towards New African Security: A Prospective Role of the African Continental Free Trade Area (AfCFTA)*, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 33, No. 2, June 2021, 337–356.

Zaremba, M., 2015. *Integracja monetarna w Afryce Zachodniej rozwój i funkcjonowanie strefy franka CFA*, Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica, nr 6 (317), Łódź.

African Continental Free Trade Area – opportunities and threats for the process of economic integration in Africa

The purpose of the article is to explain the factors influencing the process of economic integration in Africa in the 21st century, with particular reference to the African Continental Free Trade Area (AfCFTA). The article identifies opportunities and threats to this process, and attempts to identify possible outcomes of economic integration in Africa. AfCFTA is the largest such zone in the world, taking into account the number of participating countries. Success in achieving the objectives of AfCFTA can significantly change the structure of African economies, and indirectly improve the position of African countries in world trade. In a broader aspect, apart from the economic one, AfCFTA may be an instrument that strengthens actions aimed at meeting serious social challenges (reduction of the number of people living in poverty, improvement of the quality of life of the population). In the long run, if consistent integration efforts are maintained and obstacles to full economic integration are overcome, Africa can be expected to accelerate the pace of socio-economic development and make a profound structural change to its economy. However, it appears, when considering the social and economic challenges that still need to be addressed, that the signing and entry into force of the AfCFTA alone is an insufficient step to decisively change Africa's position on the global stage, including increasing its share of global trade.

Key words: Africa, economic integration, free trade area, AfCFTA.